

происхождения и семантики в случаях попыток их этимологизировать и способствует осмыслению номинативных единиц с позиции современника.

Подается словотворческий анализ двух топонимических групп: а) названий суходола (хоронимов, ойконимов, урбонимов, дромонимов, оронимов и др.); б) названий водных объектов (гидронимов, пелагонимов, лимнонимов, потамонимов).

Ключевые слова: *историческое произведение, ономастика, собственные названия, топонимы, ономастический простор, гидронимы.*

Dragan Yu. M. Toponymy in the historical works by A. F. Kashchenko.

Summary

The article is devoted to the investigation of toponyms in the language of historical works by A. F. Kashchenko, who was one of the brightest figures of Ukrainian writers of the last century. He expertly recreated the rhythm of life and military prowess of Zaporizhya Sich Cossacks. Common signs of onomastic space and meaning of toponymic names and events on the territory of Cossack liberties were clarified, where the historic events in the struggle against the Ukrainian people oppressors took place.

Toponymic material, selected from the works by A. F. Kashchenko «The Story of the glorious Zaporizhian Host grassroots», «The broken nest», «Glorious sworn – brothers», etc. gave an opportunity for the writer to recreate the past of Ukraine objectively. The language fixation of certain toponyms is correlated with a particular period and helps to identify historical changes. But it also promotes to identify lexical, phonetic, grammatical variants of names; it provides the keys for the disclosure of the origin and semantics in the cases of attempts to determine their etymology. It promotes to comprehend nominating units from the contemporary's point of view.

Derivational analysis of two toponymic groups is proposed: a) the names of the dry land (choronyms, oikonoms, urbonoms, dromonyms, oronyms, etc.); b) names of water bodies (hydronyms, pelagonyms, limnonyms, potamonyms).

Key words: *historical work, onomastics, proper names, place names (toponym), onomastic space, hydronym.*

УДК: 811.112.2'26

Дружбяк С. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: svitlana.druzhybyak@gmail.com

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті окреслено основні підходи в сучасній лінгвістиці до ключових понять дослідження, проаналізовано концептуальні ознаки терміна «менеджмент», вербалізовані лексичними та термінологічними одиницями за допомогою фреймової моделі знань. Здійснено когнітивно-фреймовий аналіз концепту 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' у сучасній німецькій термінології, представлено загальну фреймову модель репрезентації знань досліджуваної галузі.

Ключові слова: *концепт, фрейм, фреймова модель, вербалізатор, категорія.*

У галузі когнітивної лінгвістики всі мовні і позамовні явища доцільно розглядати в широкому контексті знань про світ, що є результатом людської діяльності в усьому її різноманітті. Лінгвістичні дослідження вказують на те, що за останні роки значно зросла цікавість мовознавців до вивчення термінології саме в когнітивному аспекті. Дослідники інтенсивно займаються концептуалізацією, категоризацією, фреймовою організацією концептів у термінології. Проте німецька термінологія сфери менеджменту не була об'єктом комплексного когнітивного аналізу, відповідно, не була до кінця розроблена концептуальна база для загальної систематизації термінології менеджменту, що свідчить про актуальність обраної теми. Об'єкт дослідження – концепт 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' у сучасній німецькій термінології. Предметом дослідження виступають концептуальні ознаки терміна «менеджмент», вербалізовані лексичними та термінологічними одиницями за допомогою фреймової моделі знань. Метою роботи є здійснення когнітивно-фреймового аналізу концепту 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG'.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: визначити основні підходи до ключових понять дослідження: «концепт», «фрейм», «слот», «категоризація», «термін»; здійснити категоризацію опорного концепту 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' на основі виділених когнітивних ознак та вербалізувати його за допомогою термінологічних одиниць.

Наукова новизна розвідки полягає в тому, що вперше розглянуто, проаналізовано і структуровано концептуальну базу термінів сфери менеджменту в сучасній німецькій термінології, виділено основні категорії з позиції фреймового аналізу. Джерельна база дослідження становить 200 інтернет-новин з рубрики «Wirtschaft und Management» від травня до початку листопада 2016 року, з яких методом суцільної вибірки було виокремлено 308 термінів. Новини відібрано з німецької соціальної мережі для професіоналів Xing (www.xing.com/news/industries/wirtschaft-management-350). Вибір саме цього джерела зумовлений насамперед його великою популярністю та високим рейтингом у таких країнах, як Австрія, Данія, Німеччина, Швейцарія, а також представленням тут найактуальніших статей економічної галузі.

Беручи до уваги численну кількість різноманітних підходів до трактування концепту, вважаємо, що найбільш точно та повноцінно це поняття визначила О. Кубрякова, вказавши, що «термін здатен повноцінно пояснювати одиниці ментальних ресурсів людської свідомості, а також тієї інформаційної структури, яка відбиває наші знання і досвід. ... це оперативно-змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці» [5, с. 90]. Аналізуючи трактування концепту як базового поняття когнітивної лінгвістики, можна припустити, що ця ментальна одиниця є доволі багатоаспектною і певною мірою «нечіткою» щодо позначення загальних розумових уявлень, на основі яких виникає конкретне значення слів. Зокрема, за словами З. Попової та І. Стерніна, ніхто не може описати концепт в усій повноті, очевидно через те, що він не цілком виражений в мові, і будь-яке представлення цього поняття буде суттєвим його спрощенням [7, с. 243].

Щодо осмислення наукових підходів до розуміння фрейма, зазначимо, що не існує якоїсь конкретної дефініції цього поняття, оскільки його по-різному трактують як у галузі штучного інтелекту, так і в когнітивній лінгвістиці. Проте в обох напрямках спільним вважають те, що фрейм – це когнітивний конструкт, що є насамперед одиницею ієрархічного рівня, що, залежно від матеріалу дослідження, може розгалужуватися на більш дрібні елементи – слоти, що як структурні елементи фрейма, «членують» усі можливі уявлення про певний концепт, забезпечуючи необхідне поповнення його зображень. Як слушно зауважує О. Зозуля, фреймова мережа може отримувати різну структуру залежно від матеріалу дослідження, тобто фрейми можуть сполучуватися по-різному і при цьому набувати будь-якого порядку розташування [3, с. 76–77].

Когнітивна особливість терміна полягає в тому, що він не лише є одиницею професійно-наукового знання, а й слугує вербалізатором концептів, структуру яких повноцінно відображають відповідні фрейми.

Немає сумніву, що все більше сучасних дослідників використовують фрейм як інструмент для впорядкування термінологічних одиниць [1–4, 9 та ін.] у вигляді організованої сукупності термінів певної галузі знання.

На нашу думку, з усіх когнітивних моделей саме фреймове моделювання в поєднанні з категоризацією є найбільш прийнятним та зручним для опису когнітивних структур знання, що вербалізуються за допомогою термінологічних одиниць.

Наше дослідження базується на теорії категоризації З. Попової та І. Стерніна, Л. Попової та Л. Манерка [6–8], теорії фреймової структури, представленої О. Максимовою та частково опису фреймового моделювання, здійсненого українською дослідницею О. Южаквою [9]. З. Попова та І. Стернін розуміють категоризацію як осмислення об'єктів і явищ дійсності в межах категорій – узагальнених понять. На їхню думку, категоризація – це когнітивний процес, оскільки людський розум апріорі відносить окремі фрагменти дійсності до визначених розрядів, встановлюючи спільні риси з іншими фрагментами і виділяючи особливі риси, що відрізняють одну категорію від іншої. Результатом категоризації як когнітивного процесу є формування когнітивних класифікаційних ознак, які наявні як у групах концептів, так і в окремих концептах. Когнітивні класифікаційні ознаки впорядковують концепти і їх групи в єдину концептосферу [7].

Структури знань, що знаходять репрезентацію через термінологічні одиниці сфери менеджменту, можна представити у вигляді фреймової моделі, оскільки вона уособлює смисловий каркас, в якому концентруються основний обсяг і зміст когнітивної структури у процесі її вербалізації. Аналіз показав, що ця галузь є досить складною та багатогранною, оскільки містить різні підгалузі, тому фреймовий метод представлення сфери менеджменту також має досить складну і розгалужену структуру. Розглянемо її докладніше.

Така модель представляє ієрархічну структуру, блоки якої заповнені конкретною інформацією, що стосується менеджменту, причому кореляція блоків фреймової моделі визначається понятійною структурою терміна і, як наслідок, його місцем в термінології. Фрейм – це когнітивна структура, що

функціонує як сполучна ланка між когнітивним і мовним рівнями, це також одна з основних форм представлення професійних та управлінських знань, яка дає повну картину існування менеджменту як науки. Розподіл на більш дрібні галузі та підгалузі, що входять до неї, дозволяє виділити головні концепти, комплексно поглянути на досліджувану сферу наукового знання.

Використавши фактологічний матеріал дослідження, німецькомовні лексикографічні джерела, а також беручи до уваги здатність людини підсвідомо категоризувати явища навколишньої дійсності, було виділено основні категорії та їхні ознаки у когнітивній структурі концепту 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG'.

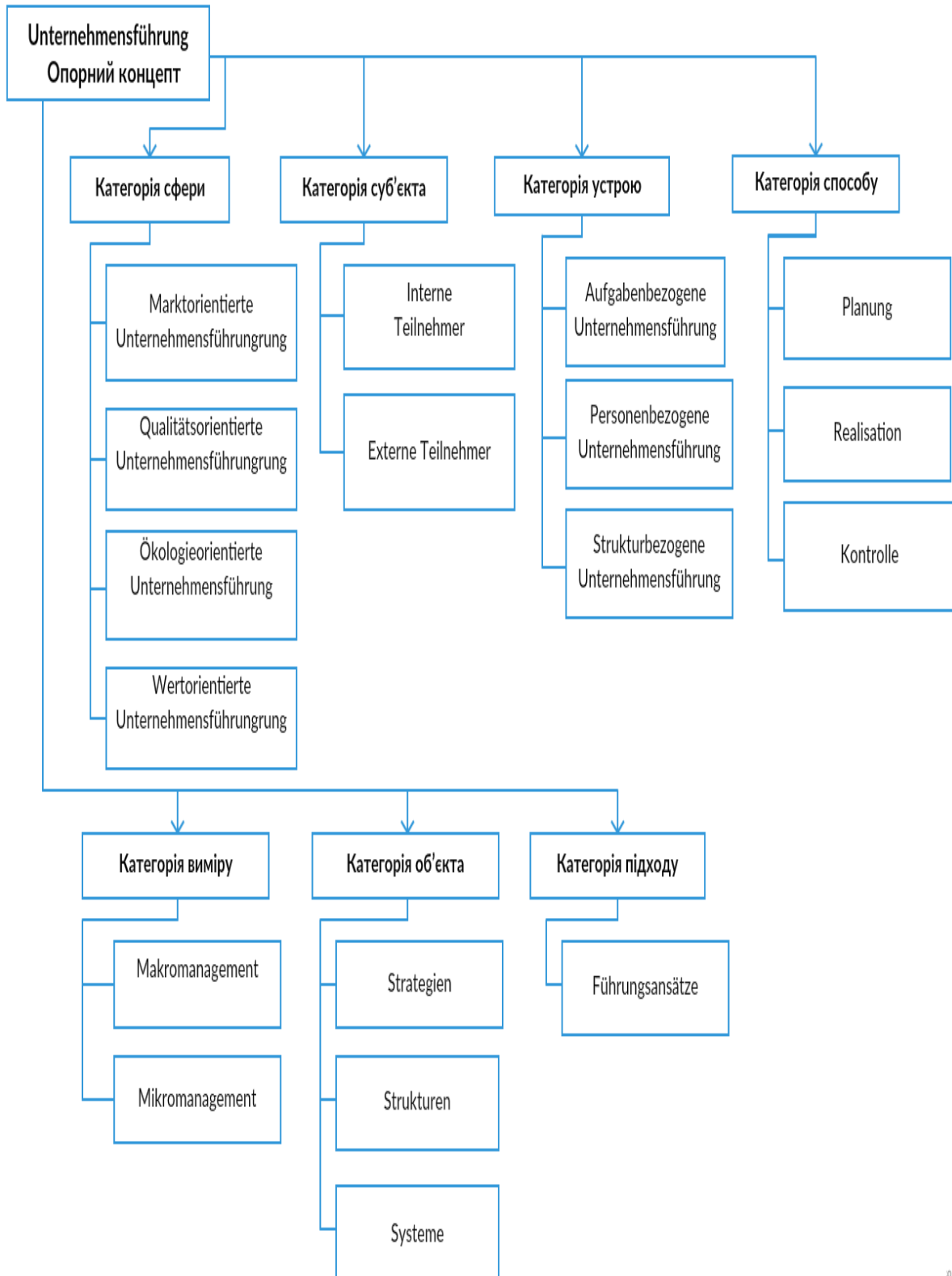

Рис. 1. Загальна фреймова модель

1. Категорія сфери. Основною категоріальною ознакою тут є спрямованість діяльності менеджменту, тобто сфери його застосування.

2. Категорія суб'єкта. Тут основна категоріальна ознака представлена діючою особою, суб'єктом.

3. Категорія устрою. Основною категоріальною ознакою є спосіб організації сфери менеджменту.

4. Категорія способу. Категоріальна ознака – використання різноманітних способів для досягнення цілей менеджменту як науки та практичної діяльності.

5. Категорія виміру. Основною категоріальною ознакою виступає параметр охоплення менеджерської діяльності.

6. Категорія об'єкта. Основною категоріальною ознакою є спрямованість діяльності на певний об'єкт.

7. Категорія підходу. Категоріальна ознака – використання певних підходів для досягнення поставлених завдань.

На рисунку 1 (див. попередню стор.) представлено загальну фреймову модель репрезентації знань досліджуваної галузі. Ядром, від якого відходять всі зв'язки, що об'єднують підпорядковані концепти та фреймові структури, слугує опорний концепт 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG'. Частотність вживання цієї термінологічної одиниці у відібраному матеріалі порівняно дуже низька і становить всього 3 %. Цей факт можна пояснити тим, що сьогодні в публікації новин розповсюджена тенденція до вживання більш універсального англіцизму «Management», що є майже абсолютним синонімом до терміна «Unternehmensführung».

Щоб підтвердити висунуте твердження звернемося до словникових дефініцій:

1. *Unternehmensführung bzw. Management bezeichnen die Führung von wirtschaftlichen Organisationen, primär Unternehmungen. Dabei wird zwischen der institutionellen Sicht («Wer führt?»), der funktionellen Sicht («Wodurch wird geführt?») und der prozessorientierten Sicht («Wie wird geführt?») unterschieden. Beide Begriffe werden im Rahmen des betriebswirtschaftlichen Sprachgebrauchs weitgehend synonym verwendet* [66].

2. *Unternehmensführung wird oft synonym mit Management verwendet, insbesondere im öffentlichen Sektor* [67].

3. *Im institutionellen Sinne versteht man unter Unternehmensführung die Einheit(en), die zuständig ist (sind) für die Festlegung der für das gesamte Unternehmen verbindlichen Ziele. Bei funktionaler Betrachtung wird mit dem Begriff die Tätigkeit der beschriebenen Einheiten bezeichnet (Management)* [68].

Як можна побачити з вище наведених тлумачень, термін «Management» переважно виступає заміником до слова «Unternehmensführung», особливо, коли йдеться про громадський сектор. Щодо частотності терміноконцепту «Management», то вона набагато більша і нараховує 69 вживань, що загалом становить 97 %.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що фреймова структура концепту є гнучкою фіксованою структурою, що моделює галузь фахових знань і має ієрархічну будову, в межах якої концепти, фрейми, слоти, підслоти об'єднуються за допомогою гіперо-гіпонімічних (родо-видових) зв'язків, що є ефективним способом моделювання цих знань, репрезентованих за допомогою термінів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному аналізі вище зазначених категорій концепту 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG'.

Список використаної літератури

1. Горбунова Н. Н. Современная англоязычная терминосистема сферы менеджмента: структурно-семантическая и когнитивно-фреймовая характеристика: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – герм. языки / Н. Н. Горбунова. – Пятигорск, 2014. – 247 с.

2. Дружбяк С. В. Фреймове моделювання термінології / С. В. Дружбяк // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Серія: Філологічні науки: Кіровоград: КДПУ, 2016. – С. 367–370.

3. Зозуля М. О. Фреймове моделювання у дослідженні концептуальної метафори-персоніфікації в романах У. Голдінга / М. О. Зозуля // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Острозька академія. – Випуск 34. – 2013. – С. 76–79.

4. Киреева А. А. Структурно-динамическая характеристика концепта BANKING (на материале современного английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – герм. языки / А. А. Киреева. – Белгород, 2009. – 20 с.

5. Краткий словарь когнитивных терминов / гл. ред. Е. С. Кубрякова. – М. : МГУ, 1997. – 245 с.

6. Манерко Л. М. Источники и основания когнитивно-коммуникативного терминоведения / Л. А. Манерко // Лексикология. Терминоведение. Стилистика: сб. науч. трудов. – М. : Рязань, 2003. – С. 120–126. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VInu_in_mov_2012_19_7
7. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика // З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : Восток-Запад, 2010. – 314 с.
8. Попова Л. В. Подходы к определению концепта/ Л. В. Попова // Филология и Искусствоведение. Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – Омск, 2013. – Вып. 4. – С. 309–315.
9. Южакова О. І. Дослідження українських терміносистем і термінних номінацій у когнітивному аспекті / О. І. Южакова // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2012. – № 733. – С. 60–66.
10. Gabler Wirtschaftslexikon [Elektronische Ressource]. – URL: <http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/unternehmensfuehrung-und-management.html>
11. Onpulson Lexikon [Elektronische Ressource]. – URL: <http://www.onpulson.de/lexikon/unternehmensfuehrung/>
12. Wirtschaftslexikon 24 [Elektronische Ressource]. – URL: <http://www.wirtschaftslexikon24.com/d/unternehmensf%C3%BChrung/unternehmensf%C3%BChrung.htm>

Дружбяк С.В. Фреймовая модель концепта 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' в современной немецкой терминологии.

Аннотация

В статье обозначены основные подходы в современной лингвистике к ключевым понятиям исследования, проанализированы концептуальные признаки термина «менеджмент», вербализованные лексическими и терминологическими единицами с помощью фреймовой модели знаний. Осуществлен когнитивно-фреймовый анализ концепта 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' в современной немецкой терминологии, представлена общая фреймовая модель репрезентации знаний исследуемой области.

Ключевые слова: концепт, фрейм, фреймовая модель, вербализатор, категория.

Druzhbyak S. V. Frame model 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG' concept in modern German terminology.

Summary

The article is devoted to description of the main approaches in modern linguistics for the key notions of a research. Also, the conceptual features of the term «management» which are verbalized through the lexical and terminological units by means of knowledge frame model are analyzed. Based on the categorization of the main concept 'Unternehmensführung', frame model representing the hierarchical relations between conceptual and frame structures was created. The study allows to define seven major categories that are the most appropriate for the concept considered: the area category, the subject category, the order category, the category of means, the dimension category, the object category, the approach category. Having accomplished the analysis of the given data, we have found out that the considered branch contains various sub-branches. Therefore its frame model represents an extensive hierarchical structure in which concepts, frames, slots, subslots are connected by means of hyponym and hypernym relationship. Verbalization of concepts through the terms enabled us to reflect the structure, their internal information content, to open new horizons for acquiring and enriching the background and professional knowledge. The total number of verbalization terms contains 308 units. The area category is characterized by the highest number of verbalization terms, the smallest number is related to the category of means. There are perspectives for the further study which, in its turn, should include a detailed analysis of the above-mentioned categories of the concept 'UNTERNEHMENSFÜHRUNG'.

Key words: concept, frame, frame model, verbalizer, category.

УДК 811.161.2'38:821.161.2.0 (092)

**Дуденко О. В., Коломієць І. І.,
кандидати філологічних наук, доценти
кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
E-mail: nusik2009@meta.ua**

**РОЗМОВНО-ПРОСТОРІЧНА ЛЕКСИКА
В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ЛЮКО ДАШВАР: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ**

У статті проаналізовано кількісний і якісний склад розмовно-просторічної лексики, представленої у романах Люко Дашвар «Мати все» і «На запах м'яса». Відзначено, що письменниця активно послуговується нею не лише при відтворенні мовних партій персонажів, але й в авторському дискурсі. Найпродуктивнішими є лексико-семантичні групи дієслів на позначення руху і процесів мовлення. Окрім лексем, авторка послуговується фразеологізмами зниженого тону. Підкреслено, що розмовно-просторічні елементи сприймаються як функціонально зумовлені, стилістично вмотивовані.